

Vägledning: Upphandla sotning och brandskyddskontroll

En guide för kommuner och myndigheter

Checklista

- ✓ Genomför en RFI för att säkerställa att kraven är relevanta och realistiska
- ✓ Säkerställ att upphandlingen blir tilldelad minst sex månader innan avtalsstart
- ✓ Upphandla sotning och brandskyddskontroll som ett gemensamt uppdrag
- ✓ Upphandlingen bör enbart fokusera på kvalitet där taxan redan är fastställd av kommunen
- ✓ Ställ rimliga minimikrav
- ✓ Genomför muntliga anbudspresentationer
- ✓ Upphandla endast krav som gör skillnad för det brandförebyggande arbetet
- ✓ Undvik att upphandla kvällsarbete i största möjliga mån
- ✓ Upphandla arbetsmiljösäker sotning samt justera taxan därefter
- ✓ Upphandla längre avtal
- ✓ Upphandla uppföljning

Inledning

Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund (SSR) är en bransch- och arbetsgivarorganisation som representerar majoriteten av aktörerna inom sotning och brandskyddskontroll, i enlighet med Lagen om skydd mot olyckor (LSO). Vi arbetar för att främja ett effektivt och säkert brandförebyggande arbete och för att förbättra arbetsmiljön för Sveriges sotare. En central del i detta arbete är att säkerställa att kommunerna genomför upphandlingar av sotningstjänster som inte bara uppfyller lagens krav utan också stödjer en hög kvalitet och säkerhet.

För några år sedan antog vi en nollvision inom det brandförebyggande arbetet, en vision som vi bland annat delar med Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB). Som bransch har vi även utvecklat ett koncept för att minska antalet arbetsrelaterade sjukdomar och arbetsolyckor till förmån för en bättre arbetsmiljö och hälsa för landets drygt 1500 sotare.

Majoriteten av alla kommuner väljer att upphandla sotning och brandskyddskontroll som ett gemensamt uppdrag. Upphandlingen av sotningstjänster görs enligt Lag (2016:1147) om upphandlingar av koncessioner.

Att genomföra en bra upphandling är viktigt för att inte försämra det brandförebyggande arbetet eller sotarnas arbetsmiljö. Vi ser tyvärr allt för ofta upphandlingar av sotningstjänster där man som upphandlande kommun inte tar sitt ansvar för detta livsviktiga arbete och ställer krav som riskerar att försämra både för fastighetsägarna och för de cirka 1500 sotare som är verksamma i yrket.

Denna vägledning syftar till att ge kommuner och andra upphandlande myndigheter praktiska råd och rekommendationer för hur man bäst genomför en upphandling av sotning och brandskyddskontroll. Genom att följa denna vägledning kan kommuner säkerställa att de bidrar till en säkrare arbetsmiljö för sotarna och ett starkt brandskydd för sina medborgare.

Upphandla i god tid på ett genomarbetat underlag

En framgångsrik upphandling börjar med tidig planering. En bra riktlinje är att upphandlingen ska vara tilldelad och tiden för överklagande avslutad minst sex månader innan avtalsstart. Detta ger tillräckligt med tid för förberedelser och minskar risken för att den nuvarande leverantören måste säga upp personal innan det är klart om uppdraget kommer att fortsätta. Kortare tidsramar kan leda till personalbrist vid avtalsstart och påverkar både det brandförebyggande arbetet och sotarnas arbetsmiljö negativt.

För att undvika risker med det brandförebyggande arbetet är det avgörande att ha ett väl genomarbetat upphandlingsunderlag. Att genomföra en Request for Information (RFI) eller att skicka ut upphandlingsunderlaget på extern remiss kan vara värdefulla steg för att säkerställa att de krav som ställs är relevanta och realistiska.

Genom att ta till sig av leverantörernas synpunkter kan kommunen förbättra kvaliteten på upphandlingen och säkerställa ett gott brandskydd och en god arbetsmiljö.

En grundlig planering och ett genomarbetat upphandlingsunderlag lägger grunden för en framgångsrik upphandling. När denna bas är på plats, är nästa steg att säkerställa att sotning och brandskyddskontroll hanteras som ett sammanhållet uppdrag.

- ✓ Genomför en RFI för att säkerställa att kraven är relevanta och realistiska
- ✓ Säkerställ att upphandlingen blir tilldelad minst sex månader innan avtalsstart

Upphandla sotning och brandskyddskontroll som ett gemensamt uppdrag

Sotning och brandskyddskontroll har historiskt utförts av en skorstensfejaremästare eller dennes biträde. Lagstiftarens intention med LSO var att dessa uppdrag skulle fortsätta att utföras gemensamt för att säkerställa ett effektivt brandförebyggande arbete. Detta kan man läsa om i den utredning som låg till grund för lagändringen. Majoriteten av alla kommuner väljer att upphandla sotning och brandskyddskontroll i ett gemensamt uppdrag. Vi ser dock att flertalet kommuner valt att dela detta livsviktiga brandförbyggande arbete i två delar vilket gör oss bekymrade.

För att följa lagstiftarens intentioner och effektivt förebygga bränder, vilket är den primära anledningen till att sotning och brandskyddskontroll utförs, bör dessa uppdrag hanteras av en och samma utförare.

Att ha sotning och brandskyddskontroll inom samma organisation gör att man bättre kan samordna genomförandet av båda tjänsterna. Detta minskar kostnaderna för medborgarna, som inte behöver vara frånvarande från arbetet vid flera tillfällen.

Genom att upphandla sotning och brandskyddskontroll som ett gemensamt uppdrag kan kommunen stärka sitt brandförebyggande arbete. Men för att verkligen uppnå dessa mål, måste upphandlingen också fokusera på att välja rätt leverantör. Detta kräver en utvärderingsmodell som prioriterar kvalitet före pris.

”Genom att upphandla sotning och brandskydds-kontroll som ett gemensamt uppdrag kan kommunen stärka sitt brandförebyggande arbete”

Upphandla en bra utvärderingsmodell

För att säkerställa att rätt leverantör väljs, bör upphandlingen baseras enbart på kvalitet, där taxan redan är fastställd av kommunen. Upphandlingar som fokuserar på lägsta pris riskerar att leda till att viktiga krav inte kan uppfyllas till den föreslagna taxan.

När kommuner upphandlar på pris ser vi ofta att leverantörer lovar mer än vad som är realistiskt genomförbart. Detta leder inte till en högre kvalitet på utförandet och kan försämra det brandförebyggande arbetet. Vi rekommenderar därför att kommunen ställer rimliga minimikrav, har beskrivande frågor och i regel genomför muntliga anbudspresentationer som en del av utvärderingen.

Genom en muntlig anbudspresentation ges kommunen möjlighet att ställa följdfrågor och bedöma leverantörens förståelse för uppdraget, kompetens och förmåga att omsätta sina beskrivna arbetssätt i praktiken. Det ger också en bättre bild av hur leverantören planerar att organisera arbetet och samverka med kommunen under avtalsperioden.

För att säkerställa en transparent utvärdering bör det muntliga momentet vara tydligt beskrivet i upphandlingsdokumenten, utgå från förutbestämda kvalitetskriterier och genomföras på ett likvärdigt och dokumenterat sätt. Det bör även framgå hur den muntliga presentationen vägs samman med den skriftliga utvärderingen.

Genom att kombinera skriftliga beskrivningar med strukturerade muntliga presentationer får kommunen ett bredare underlag för att bedöma kvaliteten i anbuden. Det kan också bidra till att särskilja anbud som annars bedöms som likvärdiga och därmed minska risken för att upphandlingen behöver avgöras genom lottning.

Att säkerställa att rätt leverantör väljs genom en kvalitetsbaserad utvärderingsmodell är viktigt. Men lika viktigt är det att de krav som ställs och de frågor som utvärderingsmodellen bygger på tar hänsyn till de lokala förhållandena.

Upphandla en bra utvärderingsmodell

- ✓ Upphandlingen bör enbart fokusera på kvalitet där taxan redan är fastställd av kommunen
- ✓ Ställ rimliga minimikrav
- ✓ Genomför strukturerade muntliga anbudspresentationer som en del av kvalitetsutvärderingen

Upphandla med hänsyn till lokala förhållanden

En framgångsrik upphandling tar hänsyn till lokala förhållanden såsom geografiska avstånd, tillgång till utrustning och väderförhållanden. Dessa faktorer påverkar kostnader och tidsåtgång som bör beaktas för att säkerställa en effektiv och kostnadseffektiv sotningstjänst.

Som exempel har en glesbygdskommun längre transportsträckor mellan sotningsobjekten. Vid sotning i en skärgårdskommun kan tillgången till yrkesmässigt utrustade båtar vara avgörande.

Utmaningen vid sotning i storstäder är bland annat dyrare lokalkostnader och möjlighet till parkering. Beroende på var i landet som upphandlingen sker så kan lokala väderförhållanden spela in. En lyckad upphandling av sotningstjänster bör därför vara anpassad till den specifika kommunens förutsättningar.

Utöver de lokala förhållandena bör man beakta att de krav som ställs är krav som gör skillnad för det brandförebyggande arbetet och sotarnas arbetsmiljö.

De krav som ställs i en upphandling och de frågor som blir utslagsgivande behöver anpassas efter de lokala förhållandena.

Upphandla krav som gör skillnad för det brandförebyggande arbetet

Allt oftare ser vi upphandlande kommuner som ställer krav som har ingen eller liten betydelse för det brandförebyggande arbetet. Sådana krav riskerar att fördyra uppdraget och/eller att ta fokus från upphandlingens egentliga syfte. Den upphandlande kommunen bör kunna motivera samtliga krav som ställs vid upphandling.

När det gäller exempelvis tillgänglighet via e-post och telefon bör man fundera på vilken nivå som är rimlig att kräva. Krav på telefontider längre än vanliga kontorstider, helgfria vardagar, eller att svara på e-post snabbare än inom en arbetsdag, riskerar att fördyra uppdraget och utesluta mindre aktörer från att delta i upphandlingen. Dessa krav bidrar inte heller till ett bättre brandförebyggande arbete.

Om man ställer krav på ett kortare tidsintervall för en förrättning än 180 minuter minskar man möjligheten till flexibilitet för både fastighetsägaren och sotaren. Detta riskerar också att öka stressen för den enskilde sotaren.

Många kommuner väljer att ställa krav på kvällssotning, vi inom branschen ser dock att detta är ett krav som inte efterfrågas av medborgarna. Nästan alla sotningar och brandskyddskontroller av eldstäder sker under ordinarie arbetstid. Dessutom försämrar kravet arbetstagarnas arbetsmiljö, och enligt det kollektivavtal som branschen tecknar tillsammans med Svenska Kommunalarbetarförbundet, bör kvällsarbete undvikas i största möjliga mån.

“Den upphandlande kommunen bör kunna motivera samtliga krav som ställs vid en upphandling”

Fördelning av utförda sotningar och brandskyddskontroller 2023: Kontorstid vs. Kvällstid.

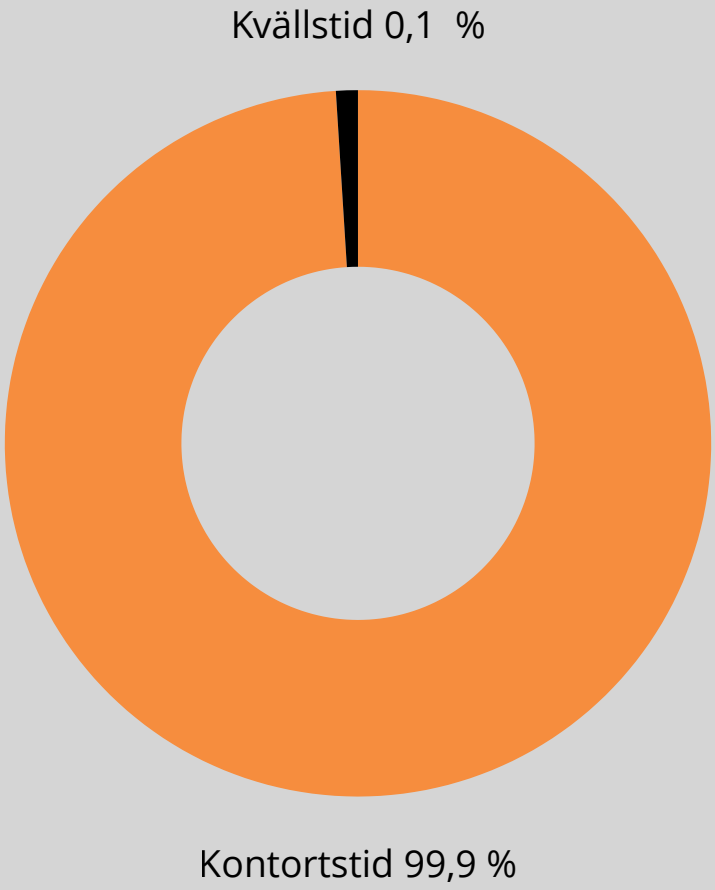

Källa: *De 940 000 sotningar och brandskyddskontroller som utfördes och registrerades under 2023 i branschen nationella verksamhets-register.*

✓ De minimikrav som ställs i en upphandling ska vara till nytta för det brandförebyggande arbetet och sotarnas arbetsmiljö.

Upphandla en god arbetsmiljö

Sotare arbetar i en miljö där de utsätts för flera olika riskfaktorer. De exponeras bland annat för kolpartiklar, polyaromatiska kolväten (PAH), metaller och metalloider, förbränningsgaser och damm, samt ibland även lösningsmedel och asbest. Arbetet utförs dessutom ofta på hög höjd, vilket innebär en risk för allvarliga fallolyckor, både vid tillträde till tak och under arbete på tak. Den upphandlande kommunen måste säkerställa att leverantören arbetar aktivt för att främja en god arbetsmiljö.

Branschen anser att kommunen har ett ansvar att minimera risken för att sotare skadas eller omkommer till följd av sitt yrkesval. Detta kan göras genom att upphandla arbetsmiljösäker sotning.

För att förbättra arbetsmiljön för sotarna krävs dock en justering av taxan, då tidsåtgången för att utföra arbetsmiljösäker sotning är längre än för traditionell sotning.

Detta framgår bland annat av den tidsstudie som branschen genomfört, en studie som observerades av representanter från både SKR och räddningstjänsten. En bättre arbetsmiljö går alltså hand i hand med en taxa som ger förutsättningar att arbeta på detta sätt.

En god arbetsmiljö för sotarna är en nyckelfaktor för att säkerställa att sotning och brandskyddskontroll utförs på ett effektivt och säkert sätt. För mer information kring detta: *https://sverigessotare.se/arbetsmiljo*

- ✓ Upphandla arbetsmiljösäker sotning
- ✓ Vid arbetsmiljösäker sotning behöver även taxan justeras

Upphandla längre avtal

För att säkerställa kontinuitet och anställningstrygghet för sotarna bör avtalstiden vara minst sex år. En längre avtalstid är en betydande fördel både för arbetsmiljön och för att behålla kvalificerad personal. Dessutom säkrar en längre avtalstid möjligheten till tillräcklig tid för att genomföra samtliga brandskyddskontroller och säkerställer ett stabilt brandskydd i kommunen.

Upphandla uppföljning

En framgångsrik upphandling inkluderar tydliga krav på uppföljning och kontroll av de upphandlade tjänsterna. Genom regelbundna uppföljningsmöten och kvalitetskontroller kan kommunen säkerställa att leverantören uppfyller de avtalade kraven, vilket stärker både kvaliteten på brandskyddet och förtroendet mellan kommunen och leverantören.

Sammanfattning

Att ha en god kunskap om vad som upphandlas och att genomföra en välplanerad upphandling är avgörande för att säkerställa ett effektivt brandförebyggande arbete och en säker arbetsmiljö för sotarna. Genom att följa denna vägledning kan kommuner bidra till att minimera riskerna för bränder och skapa trygga arbetsförhållanden för de som utför sotning och brandskyddskontroller.

Använd QR-koden för att komma till vår mall för upphandling och stavsotningstaxa. Du hittar den även på: sverigessotare.se/upphandling

Kontakta oss

Ida Wulff, vd, Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund
ida.wulff@skorstensfejare.se

www.sverigessotare.se